

Hjertet i Norge

Bidrag fra Gunnar Johansen
18.03.2012

Utsikt mot majestetiske Oldertind tv. (1207 m) og Revtind (1219m)

Vakre Grovfjord ligger i Skånland kommune i Sør-Troms, 72 km fra Narvik, 57 km fra Harstad, og 46 km fra Evenes lufthavn.

Navnet Grov skriver seg fra det gammelnorske ordet groff, grop, utgravd fordypning. Brukt om ei elv med djupt utgravd leie. Elvenavnet er gått over til gårdsnavn. Gården Grov ligger ved et par små elver, som renner ut i fjorden. Etter denne gården har fjorden fått navnet sitt. Stedet ble først kalt Graffjord, Gravfjord, som seinere er blitt til Grovfjord.

Grovfjord er den sørligste av fjordarmene som har sitt utspring i Astafjorden. Den snor seg inn i landskapet nesten avdelt på midten (Straumen) og med høge, majestetiske fjell på begge sider, høgst rager Nova med sine 1280 meter over havet.

BosettingPå Helleren i Grovfjord er det gjort et funn fra yngre steinalder, ca 1000 år før Kristus, ei usedvanlig velforma hulslipt øks - som viser at det har bodd steinalderfolk i Grovfjord. Stedet har nok vært benytta som fangstplass, hovedsakelig laks, kobbe og oter, kanskje også villrein? Særlig var kobben viktig. Den gav både mat, lys, brensel og klær. Steinalderens fangstfolk var sannsynligvis samer. Familiene var små, og hvor de kom fra, vites ikke.

Den faste bosettinga i Grovfjord ser ellers ut til å ha starta i vikingtida fra ca 800 - og fortsatt utover i middelalderen. På jakt etter gamle bosettingsspor har historikerne undersøkt bl.a.gårdshauger. På bunnen av gårdshaugen i Grov er det funnet et fiskebein som er datert til perioden fra 800 - 1050. På gården er det også funnet et vevsverd av kvalbein trolig fra vikingtida.

I dette tidsrommet fantes det to samfunn, et norsk og et samisk. Disse samfunnene levde side om side, langt på vei uavhengig av hverandre, men sjølsagt også med en del samkvem.

I dag bor det om lag 500 mennesker i Grovfjord / Roabavuotna - spredt fra Stræte i nord til Annamo i sør. Se kartet. (En relativ betydelig del av befolkninga i Grovfjord er av samisk avstamning. Derfor vil vi også ta med en del samiske stedsnavn.)

Er du interessert, tar vi deg med på en ”bli-kjent-tur” gjennom Grovfjord, og starter sørfra. På Veggfjellet tar vi av fra E 10 og kjører Fv 829 mot bygda vår. Etter ca. 3 km kommer vi til fylkesgrensen mellom Nordland og Troms, kjører inn i Troms fylke og Skånland kommune – og Grovfjord !

Vi legger merke til hytter langs vegen - omkransa av lauv- og furuskog. I Vassbotn ved sørenden av Skoddebergvann (Skoaberjávri) gjør vi en kort stans. Rundt 1850 fikk Vassbotn fast bosetting. De kom fra Tornedalen i Sverige og var av kvensk avstamning. Etter at de fastboende flytta herfra, har Vassbotn vært benytta til seterdrift. Nå er det mange hytter i området. Her ligger også et stort og mye omstridt ammunisjonslager (i fjell) som Forsvaret bygde på slutten av 1980-tallet.

Skoddebergvann ligger 101 meter over havet og er nesten 9 km langt. Før 2. verdenskrig var det et betydelig fiskevann med mye fin ørret. Etter at det – visstnok ved en feiltakelse – blei satt ut røye, og vatnet blei regulert (i 1953), blei det ”overbefolka” – av småfisk. Nå har det pågått uttynningsfiske med ruser i flere år, og dette har gitt gode resultater.

Men det finnes også andre levende vesener i Skoddebergvannet. En gammel legende forteller at det lever en sjøorm her. Den første dokumenterte oppdagelsen av sjøormen har vi fra samenes apostel, Thomas von Westen, som på sin tredje misjonsreise dro forbi her. Han skriver:

Skoddebergvannet.

Den 20. august 1722 reiste lector over fjellet til Herjangen. Underveis ligger et stort vann. Innbyggerne kalte det Skotberg (Skoddebergvatnet). Her så lector et ukjent dyr, lik en hvalfisk i havet. Dyret kom flere ganger over vannet og dukket straks under igjen.

Sjøormen er for øvrig sett flere ganger heilt opp mot våre dager.

Området fra Skoddebergvannet og mot Revvann/ Rebejávri - Øvre Revdal - Maridalen /Vaimuvuome er et meget populært utfarts- og rekreasjonsområde, særlig om vinteren. Terrenget er meget attraktivt og innbyr til både lette og krevende skiturer, alt avhengig av hva du sjøl ønsker.

Revvannet fotografert fra Appelsinhågen en oktoberdag i 2006.

Grovfjord IL kjører opp skiløyper fra Revelvhøgda og mot Øvre Revdal, Bálttovárdu (Baltos utkikksplass) og Tuva (mot Maridalen). Løypene og området benyttes ikke bare av Grovfjords befolkning, men også av mange fra tilstøtende områder.

Rundt Skoddebergvann ligger det omtrent 130 hytter, bl.a. står det mange hytter rundt den vakre Wageniusbukta, som er oppkalt etter en svensk mann som het Johan Paul Wagenius. Han kom (flyktet) til området fra Ibestad i 1834 eller senere pga mistanke om å ha vært involvert i et dødsfall på øya. Etter de kilder som foreligger skal han visstnok ha hatt sin faste boplass på Sletta, men bygde seg også en gamme i Wagenius, hvor han oppholdt seg mye.

Om lag midtveis ved Skoddebergvannet kommer vi til Annamo. Her har det bodd folk fra midt på 1800-tallet. I dag bor det to familier her. Like ved riksvegen ligger en campingplass (Annamo camping), som er et godt utgangspunkt for fiske, turer og andre aktiviteter i området.

Like før vi kommer til brua over Revelva /Rebejohka - brua var bygd i 1938 – passerer vi gamle Annamo Turiststasjon (tatt i bruk 1938, nedlagt rundt 1970). Bygningen benyttes i dag som feriested for ansatte ved Ramsund Orlogsstasjon i Tjeldsund kommune.

Etter ca. en kilometer kommer vi til Krokelva / Roccejohka. Her tar vi av til høyre og følger den kommunale vegen opp til grenda Krokelv /Borri, som ligger under de mektige Revtindene. En gang i tida bodde det fire familier her. Reindrift var en av de viktigste næringsveiene for disse. I dag er det en fastboende i Krokelv. Krokelv er for øvrig det viktigste utgangspunktet for fotturer til Revvann.

Turen fortsetter langs Fv 829 igjen, og vi kommer til Minde. Plassen blei fra først av kalt Eilertsminne etter den første fastboende, Eilert Salamonsen, som kom fra Trøndelag. I dag bor en av hans etterkommere her. På Minde blei det også fast bosetting rundt 1850. (Offentlige dokumenter viser at Staten utstedte rydningsedler til alle boplassene ved Skoddebergvannet i 1852-53, dvs. til Vassbotn, Annamo, Minde og Nova / Vårevuolle. Nova blei fraflytta i 1936 etter at deler av Novatind raste ned. Raset stoppa like ovafor bebyggelsen.

Husene på Novasletta før raset i 1936.

Bilde: Asle Johnsen

Vi forlater Skoddebergvannet og kjører vegen ned ”Nødsfjellet”, eller Ørneberget som er fjellets egentlige navn. (Navnet ”Nødsfjellet” har sin opprinnelse fra ”de harde tredveåra” med stor arbeidsledighet. Staten bevilga såkalte ”nødspenger” for å holde folk i arbeid, og deler av vegen blei bygd for slike ekstraordinære midler.)

En strålende utsikt over Saltvann / Saltejavri og fjellheimen i nordøst møter oss på turen ned fra Skoddebergvann. Vi passerer fotballanlegget til Grovfjord IL og kommer til Sletta ved sørenden av Saltvann. Her ligger Skoddeberg kraftstasjon, tatt i bruk i 1953, og som i dag eies av Hålogaland Kraft AS. Vannkrafta kommer fra Skoddebergvann og føres

i tunnel gjennom Ørneberget, og fra stasjonen renner vannet ut i Saltvann.

På Sletta er det tre husstander i dag. I bygda Saltvann / Badjegeahci er det spredt bebyggelse, ni husstander. Noen gårder står ubebodd, andre benyttes i ferier og fritid. Vi kjører forbi Rørelv (en familie) og kommer til Bakkejord med seks husstander. Her lå skolen for Indre Grovfjord fram til 1993. Da blei den lagt ned, og elevene overført til Grov. I dag benyttes skolebygninga som grendehus.

Saltvatn ligger 21 meter over havet. Navnet indikerer at vannet en gang var salt, da det sannsynligvis gikk i ett med havet.

Utsyn mot Nova-fjellet og Kovan, sett fra Sollia. Foto: Gunnar Johansen

Men et voldsomt stort skred, fra dette fjellområdet, etter siste istid har endra dette. Det største fjellskredet som er kartlagt i Troms, og et av de største i Nord-Europa, finner en her i Grovfjord.

Et stort fjellparti løsna i 1000 meters høyde under Skorvetind, og skredet som utvikla seg kryssa Grovfjorden og demte opp Saltvatnet.

Illustrasjon over retning og utbredelse av raset, som i dag kan observeres med et utall store steiner i området, enkelte på størrelse med bolighus.

Bilde og tegning er hentet fra en reportasje i tidsskriftet "Ottar" av Lars Harald Blikra og nettsiden skrednett.no.

Skredet gikk svært langt, over 4 km, og det er regna ut at massene som ligger på land og i fjorden, har et volum på mellom 60 og 100 millioner kubikkmeter!

Saltvann er et bra fiskevann med ørret og røye. For tida pågår kultivering av vannet (uttynningsfiske med ruser), og resultatet vil forhåpentligvis bli et enda bedre fiskevann.

Saltvann legger vi bak oss, passerer ”Gapsteinen” (i ferd med å ”gape” over vegen) og kommer ned til Hellingen / Vuollegoadik, som går ned til sjøen. På Hellingen er det i dag 11 husstander. Navnet kommer av klippehule / skjul. Hålogaland Kraft AS har bygd en ny og moderne kraftstasjon her, samt driftsbygning med kontorer.

Den gamle kraftstasjonen (anlagt rundt 1960) er i dag et interessant kraftverksmuseum. (Når vannet føres ut fra Hellingen kraftstasjon, har det altså gått gjennom to stasjoner.) På Hellingen ligger også et topp moderne smoltanlegg.

Transport av et turbinrør fra Moa og oppover til Hellingen i forbindelse med

utbygging av kraftstasjonen på slutten av 50-tallet. Foto: Svein Sjøvoll

Ved vegkrysset på Hellingen, som på folkemunne kalles ”Karl Johan”, stopper vi. Stedet var en populær møteplass spesielt for ungdommer som sokna til bygdene i Indre Grovfjord, derav navnet.

Ved "Karl Johan" lå det, etter det nevnte raset, en stor stein (bildet) som både var et slags landemerke og yndet lekeplass for ungene i området. Men i 2007 måtte steinen gi tapt for moderne teknologi og næringsutvikling da den ble sprengt bort for å gi plass til ny produksjonshall tilhørende firmaet Fjordsmolt AS.

Vi tar av fra Fv 829 og følger nå fylkesvegen som fører til bygdene på sør- og vestsida av Saltvann og Indre Grovfjord. Området mellom Saltvatn og sjøen er et enestående landskap både geologisk og naturmessig – med mange store rygger og steinblokker digre som hus, (jfr. raset fra Skorvetind), søkk, idylliske viker og små oaser – og er et yndet område for hytter. Ved Oppdal (en husstand) tar vi av til venstre og drar til Kovan / Gurra, som ligger på vestsida av Saltvann. (Navnet kan stamme fra ordet koven, som betyr innhegning for buskapen, eller kanskje heller "kuvann" - ei lita bukt/tjern der buskapen drakk?) I Kovan er det i dag 5 husstander og noen hytter.

Vi returnerer forbi Oppdal og kommer til Laberg / Labierja som ligger på en liten høyde med flott utsikt over Grovfjorden.

Her holder 4 husstander til, samt noen feriehus.

Om lag en kilometer nord for Laberg ligger Marskar (tidligere Marschar etter det latinske navnet på hav, "mare". Gårdsnavnet betyr sannsynligvis "havskaret"), og Åsen. I Marskar bor det 3 familier. Grendene Marskar og Åsen ligger side om side atskilt av ei lita elv. I Åsen er det 7 husstander. Like ved Åsen ligger Tortenvik, nå ubebodd. Navnet skriver seg fra plantenavnet turt.

Fylkesvegen fortsetter på vestsida av Grovfjord til den munner ut i Fv 825 på Myklevoll. Vi kjører likevel tilbake til Hellenen og fortsetter etter Fv 829 utover langs østsida av Grovfjorden. Ved Årsandvik (av å og sand, sandstrekning ved sjøen) stopper vi et øyeblikk. Grenda med 5 husstander ligger omkransa av kortvokste furutrær og lauvskog, og mange har bygd hytter i dette området.

Etter knappe to kilometer kommer vi til den største bygda i Grovfjord, tettstedet Grov, med ca. 150 husstander. Her finnes skole, barnehage, eldreinstitusjoner, kjerke, butikk, båtbyggeri, mekanisk verksted, bensinpumper, m.m. Midt i bygda – ved Grovfjordbrua - munner Fv 829 ut i Fv 825, kystkulturvegen, som går videre nordover til Gratangen og E 6.

Den nordligste bygda i Grovfjord er Stræte, med 4 husstander, om lag 5 km fra Grov. (Navnet er spesielt og av usikker opprinnelse. Historikere tror det kan bety veg, da stedet ligger på en smal hylle mellom fjellet og havet og vært allfarveg mellom to bygder, eller kanskje av stredet, der båtene passerte på veg inn og ut Grovfjorden?) Stræte fikk heilårs vegforbindelse i 1963. Da blei skolen nedlagt og elevene overført til Grov. I 1999 blei Stræte Kro og Lefsebakeri åpna, et populært møtested for Grovfjordsamfunnet med god mat – og nydelige lefser – vakkert beliggende mellom riksvegen og havet med storslått utsikt over Astafjorden og Rolløya.

Det gjenstår å besøke to bygder på vestsida av Grovfjorden, derfor forflytter vi oss tilbake langs Fv 825 til Grov. Her kjører vi Grovfjordbrua over Straumen (åpna 14. desember 1968, 260 m lang) og kommer til Myklevoll, der 10 familier bor. (Navnet kommer av det gammelnorske ordet Miklivollr, av adjektivet mikill, som betyr stor – den store vollen.)

Tettstedet Grov fotografert fra fjellet "Ramnfløya". Bygda Baltesar sees i øvre del til høyre i bildet.

Straumen med Grovfjordbrua i bakgrunnen.

Vel tre kilometer fra Grov ligger Balteskard, og her avslutter vi turen gjennom Grovfjordsamfunnet. 3-4 husstander holder til i Balteskard. En familie leier ut hytter og et eldre sjarmerende hus – et ypperlig utgangspunkt for havfiske og fjellturer. Her ligger også et lakseoppdrett, Northern Lights Salmon AS. (Navnet Balteskard skriver seg kanskje fra personnavnet Balto – visstnok den første mannen som bodde i Balteskard, reinsamen og seilmakeren Balto Nemba , som bodde her på 1100-tallet.)